

**АКАДЕМИЯ ЗА МУЗИКАЛНО, ТАНЦОВО
И ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО – ПЛОВДИВ**
Факултет „Изобразителни изкуства”
Катедра „Изящни изкуства”

СТЕФКА ИЛИЕВА ПОПОВА

**СЪЗДАВАНЕ НА ТВОРЧЕСКИ МОДЕЛИ
ЗА ДЕКОРИРАНЕ НА СЪВРЕМЕНЕН ХРАМ
ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И
НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”**
**ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 1.3. “ПЕДАГОГИКА НА ОБУЧЕНИЕТО
ПО...”,**
**ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ “МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО
ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО”**

Научен ръководител: проф. д-р Зора Янакиева

Пловдив

2020

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра "Изящни изкуства" към факултет "Изобразителни изкуства" на Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив. Дисертационният труд съдържа 227 страници, като се състои от увод, три глави, изводи, заключение и използвана литература. Приложенията са 4 на брой с общ обем от 59 страници.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на от часа в зала на Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство – гр. Пловдив. Материалите по защитата са на разположение в Библиотеката на АМТИИ.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	5
I. ПЪРВА ГЛАВА	
ОБЗОР НА ЛИТЕРАТУРАТА ПО ВЪПРОСА И ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	
1.1 Актуалност на проблема.....	5
1.2.Зараждане и развитие на християнското изкуство.....	5
1.3. Формиране на „каноните” в християнското изкуство.....	6
1.4.Характеристика на византийската стенна живопис за декориране на храм. Характеристика на църковната архитектура. Традиция и иновативност.....	6
1.5.Съвременна декоративна украса на храма. Проблемност.....	6
1.6.Място на обучението по иконография в специалност „Църковна живопис”- АМГИИ и други висши училища.	7
1.7. Теренен ситуационен метод-проект	7
II.ВТОРА ГЛАВА	
ОРГАНИЗАЦИЯ И ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	
2.1. Хипотеза и методи на научното изследване.....	11
2.2. Критерии и показатели за оценка на постигнатите резултати.....	11
2.3.Анкетиране и интервю с преподаватели.....	16
2.4. Организация и провеждане на изследването.....	17
2.5. Констатиращ етап.....	18
2.6. Формиращ етап.....	18
2.7. Контролен етап.....	23
III.ТРЕТА ГЛАВА.....	23
АНАЛИЗИРАНЕ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО	
3.1. Анализ на резултатите от анкетното проучване.....	23
	23

3.1.1. Анализ на резултатите от Анкета №1	23
3.1.2. Анализ на резултатите от Анкета №2.....	23
3.2. Анализ на резултатите от проведените интервюта с преподаватели.....	23
3.3. Анализ на резултатите от експеримента с контролната група.	28
3.4. Анализ на резултатите от експерименталната група.....	28
3.5. Сравнителен анализ на резултатите от контролната и експерименталната група	29
Обобщения и Изводи.....	31
Заклучение.....	32
Научни приноси.....	33
Списък с публикации.....	33
Библиография.....	34

Увод

Настоящото проучване разглежда **еволюцията** на стенната живопис и съвременния ѝ синтез с архитектурата, с цел повишаване на качеството на обучение на студентите по Църковна живопис и тяхната актуална възможност да адаптират и създават нови сюжетно-тематични модели в храма. Подобно проучване ще очертае и характерните особености в иконографията от една страна, като подбор и разпределение на живописните образи, а от друга - възможност за придобиване на нови знания и изобразителни умения чрез използването на нови **способи** в художествената практика и разглеждането на теоретичните постановки.

В обучението днес все повече се налага прилагането на нови способности, които позволяват и улесняват индивидуалната подготовка на обучаващите се и едновременно с това им дават възможност да реализират своите нови оригинални композиционни решения.

Ако разглеждаме стенната декорация в интердисциплинарен аспект, като синтез между храмова архитектура, монументална живопис, композиция, техника и технология на материалите, литургично последование - тя дава възможност за изграждането на цялостен, алтернативен методически способ при създаването на нови модели за декориране в съвременния храм от обучаващите се.

Явява се необходимостта от систематизиране и структуриране на учебното съдържание и от обновяване на подходите за работа, с оглед на съвременните потребности и насочване на художествените търсения на обучаващите се.

Обект на изследване са студентите в процеса на обучение по Иконография от специалност „Църковна живопис” и развитието на професионалните им знания, умения и навици.

Предмет на изследване е създаването на творчески модели за декориране на храм, чрез прилагането на *теренно ситуационен метод* на обучение.

Целта на изследването е да се проучат възможностите на предложеният експериментален модел на обучение, който ще обучи студентите да създадат цялостен композиционен облик на конкретна архитектурна среда, стимулиращ творческото мислене и развитието на професионалните знания и умения.

Задачи на изследването са:

1. Теоретично проучване на литературните източници, описание и анализ на историческото зараждане и развитие на християнското изкуство, на характерните особености на традиционната църковна архитектура и на съвременните нейни проявления и иновации.
2. Открояване мястото на обучението по иконография по специалност „Църковна живопис и значението на алтернативните тенденции за професионалната подготовка на студентите.
3. Създаване и апробиране на експериментален педагогически модел за обучение на студентите, включващ разработване на творчески варианти в архитектурна среда
4. Конструиране на диагностична система от критерии и показатели за отчитане и оценяване на резултати от експерименталния модел на работа.
5. Разработване на анкетна карта и на дидактически тестове за проучване на студентското мнение и за анализ на резултатите - равнището на усвоените знания и умения по Иконография.

ПЪРВА ГЛАВА

I. ОБЗОР НА ЛИТЕРАТУРАТА ПО ВЪПРОСА И ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

1.1. Актуалност на проблема

Търсенето на оптимално верен подход в процеса на обучение по иконография, като непрекъснат процес, характеризиращ се със сложна проблематика, провокира проучването на редица научни трудове, публикации и дисертации по темата на настоящето изследване, както в областта на методиката на обучение по изобразително изкуство, така и в историята на християнското изкуство.

В сферата на църковната живопис, все повече се усеща нуждата от прилагането на различни, алтернативни и по-резултатни дидактически методи, подходи и способности, които да улеснят усвояването на определен обем теоретична информация. До момента няма конкретно разработен модел за обучение, в областта на съвременното монументалното изкуство. Предложените методи от редица автори, разглеждат и засягат различни проблеми, касаещи основно области, като: живопис, графика, сценография, изучавани в гимназиален курс и във висшите учебни заведения. Тъй като в научната литература, Църковните изкуства се поставят на внимание предимно от теоретична гледна точка, рядко те биват разглеждани, като възможност за разработване на конкретни проблеми в областта на педагогиката на обучение по изобразително изкуство.

1.2. Зараждане и развитие на християнското изкуство

Настоящия параграф разглежда зараждането и развитието на християнското изкуство в хронологичен ред. Очертани са новите философски идеи, нова философия, култура със своя архитектура и изобразителна система.

1.3. Формиране на „каноните” в християнското изкуство.

В параграфа се разглежда формирането и значението на „каноните” в християнското изкуство. Откроява се църковната традиция, която е формирала ясно и облика на църковната архитектура и изкуство.

1.4. Характеристика на византийската стенна живопис за декориране на храм. Характеристика на църковната архитектура. Традиция и иновативност.

Този параграф разглежда характера на византийската стенна живопис за декориране на храм. Архитектониката на църковната сграда, като носител на традициите при изписването на съкралното сдание, но и диктуваща иновативността и креативността на авторите.

Новите тенденции, появили се в архитектурата, конструктивни и естетически, оказват сериозно влияние върху настоящия облик на съвременното стенописно изкуство. Те се отразяват съществено в технико-технологичното изграждане на живописиста.

1.5. Съвременна декоративна украса на храма. Проблемност.

В параграфа са разгледани основни стенописни практики, оказващи влияние върху иконографските похвати и актуалното състояние на технико-технологичните особености за реализирането на проекти. Това довежда до търсене на нови творчески варианти за декориране, с цел постигане на цялостен художествен синтез.

Съществено значение днес за създаване на творчески модели за декориране на храма, оказва строителството на новите църковни сгради. Все повече при изписването на храмове се наблюдава следната проблемност:

- 1) работа на парче;
- 2) запълване на празни пространства (тип колаж);
- 3) лепене на тапети вместо стенопис;
- 4) недобре усвояване на архитектурното пространство, водещо до дисбаланс;
- 5) дисбаланс продиктуван от недоосмисляне на композиционна цялост;
- 6) загуба на мистичността в стенописа, поради многото прозорци, привнесени от архитектурата на запад.
- 7) създаване на стенописи от хора, не специалисти в областта.

1.6. Място на обучението по иконография по специалност „Църковна живопис” във висшите училища.

В параграфа е засегнато мястото на обучението по иконография в специалността „Църковна Живопис” и учебното съдържание на дисциплината. Проследява се изучаването на предмета и в други специалности на различни висши училища, както и необходимостта иконографията да заеме важно място в сферата на професионалното образование и подготовката на високо квалифицирани кадри в областта на Църковните изкуства.

1.7. Теренен ситуационен метод- проект

С цел повишаване на уменията и активността на учащите се, в дисертационния труд се разработва експериментален модел на обучение. Същността на новия подход за работа се състои от балансирано използване на редица традиционни методи, съчетани с алтернативни прийоми в различна организационна структура. Тук се спираме по-конкретно върху получаването на нови знания и развиването на творческото мислене, чрез осъществяването на *Теренния ситуационен метод-проект*, породен от конкретна проблемна ситуация в обучението по иконография. Идеята чрез проблемното поднасяне на учебното съдържание по иконография, е да се провокира творческото мислене на студентите, като се даде възможност за приложение на новите знания на практика.

Експерименталният модел на обучение, който се предлага във формиращия етап има смисъл на функционално теренно експериментиране с иконографски модели за декориране на съвременен храм, който включва следните организационни форми на работа:

1. Аудиторна форма на работа– за овладяване на базови знания, реализирана под формата на лекционен курс.

2. Извънаудиторна форма на работа– за реализиране на индивидуални проекти.

Курсът на обучение се провежда в рамките на **два модула**: *теоретичен и приложно-практически.*

Модул I: Теоретичен модул

Времето отделено за провеждане е в рамките на 15 учебни часа, групирани в 6 теми. Необходимостта от теоретичното запознаване на студентите с учебното съдържание за формиране на художествено-професионалната им подготовка, обуславя употребата на традиционни методи като:

Лекция – която включва въвеждаща **беседа** към новата тема.

Демонстрация – Тя има основна роля, защото чрез нея се показват и запознават студентите с основни паметници на Църковното изкуство.

Модул II: Приложно-практически.

Задачата поставена във вторият модул изисква гъвкавост, относно аудиторната заетост и времето за реализация. Поради тази причина времето отделено за провеждане е в рамките на 15 учебни часа, групирани в 6 теми. Изпълнението в материал на проекта е трудна задача, която не би могла да се осъществи в рамките на еднократен акт.

Самостоятелното овладяване на знания и умения при решаване на конкретна задача на „терен“, осъществено в приложно-практическият модул включва:

1.Обща въстъпителна част:

- Формира понятия.
- Затвърждава знания.
- Обобщава теоретични постановки.
- Създава работен **план**.
- Извеждат се основните символични и смислови принципи за всички части на храма и в частност, за всяка архитектурна плоскост.
- Отчитат сеналичието на по-рано привнесена живопис.
- Анализират се чрез беседа темите и сюжетите.
- Дискутират се възможностите за **адаптация** на новите стенописи към старите.
- Демонстрация – с мултимедия се разглеждат предварително направени снимки на обекта.

2.Теренно-архитектурно заснемане:

- Снемане на размери на всяка стенна повърхност за декориране на място и се отразява върху чертеж.
- Снемат се общите размери на сградата и вида ѝ.
- Констатира се вида и наличието на основни носещи конструктивни елементи – пояси, конони и ивични основи.
- Описание на общи постановки в интериора – вид, зидария, мазилки, облицовка.
- Полезна стенописна площ.(Приложение№3.1; фиг. 1-8)
- Изработване на архитектурен чертеж в мащаб 1:20.(Прил.№3.2; Фиг.9,10)

Чрез този подход се цели, студентите да имат пряко отношение към обекта за проектиране и развиване на способностите им за работа с мащаб и композиция. Работата извън ателието стимулира творческото мислене, т. като те са поставени в различна ситуация, в условия на постоянно изменяща се проблемна задача. Тук от основно значение е експериментирането, което се осъществява целенасочено. Чрез скициране се проектира конкретна стенна повърхност, като върху скицата се нанасят подбрани изображения. Беседата позволява да се обсъждат и да се вземе колективно решение за образната декорация на обекта. Тук идва индивидуалната работа, при която всеки обучаващ се предлага свое композиционно решение и изпълнение в материал на проект за декорация.

3.Композиционно изграждане на проект - под формата на упражнения в ателие. Чрез проектирането се развиват изобразителните умения, затвърждават се усвоените знания, като се превръщат в активен фонд на паметта.

- Дискусия относно тематиката.
- Композиционно изграждане.
- Архитектонично разпределение на поясите в проекта
- Обсъждане и поместване на конкретни теми.
- Отчитане на проблемните повърхности за изписване
- Реализиране на проекта в цвят – общ колорит.

Към основни методи използвани тук, а именно изложение, беседа, дискусия и обсъждане, се добавят и някои допълнителни като: *теренно функционално експериментиране, демонстрация с мултимедия, анализ на обекта (храма, или художествени произведения), инструктаж, корекция, обяснение.*

Таблица № 1 Организационната форма на работа по време на експеримента бива аудиторна и извънаудиторна и се осъществява в следния ред:

Експериментален модел		
Заетост (вид)	Общо часа за курса на обучение	Общи насоки
Аудиторна	90	- затвърждава по-рано усвоени знания - формира нови знания и понятия - създава умения за планиране - формира представи за цялостното изграждане на идеен проект
Извънаудиторна	30	-затвърждава и формира по-рано усвоени знания - изгражда усет и умения за изобразително и композиционно овладяване на архитектурната плоскост. - отчита се степента на приложимост на идейния проект за реализация
Общо	120	

Б. Папазова разглежда възможността за „ситуационна структура на учебно съдържание по изобразително изкуство в началното училище и в горна степен преди всичко като полезна взаимовръзка между „*стимул-образ*” (27,34). Структурата на учебното съдържание във висшето учебно заведение по иконография, също може да бъде организирано ситуационно.

Според М. Андреев именно „ситуационният метод” е най-подходящият за професионалното обучение, стажантската практика, тъй като се отличава с голяма *евристично приложна стойност* и е максимално приложим в практическата дейност на студентите. (5,236)

В този смисъл един **теренно ситуационен подход** би дал *индивидуализиране на идеите, стимулиране на творческия процес, извън учебната зала*. Тук конкретната практическа задача се обсъжда и реализира в *условия на активна интерактивна среда*. Включването на „**теренната среда**” като елемент на учебната среда, дава възможност за провеждане на активно, мотивиращо обучение.

Екипната работа, която е в основата на реализирането на общ проект по иконография предполага дискусия, търсеща решения по комплексен проблем за неговото **общо решение**, при което се борави с конкретен теоретичен инструментариум, провокиращ участниците да експериментират, да изразяват собствено мнение и да вземат **общо решение**.

Таблица 2.- Методи на работа при двата модела на обучение.

Експериментален модел	Традиционен модел
<i>Методи на работа</i>	<i>Методи на работа</i>
-устно изложение- лекция	-устно изложение- лекция
-беседа	-беседа
-демонстрация дискусия обсъждане	- демонстрация
-упражнения	-упражнения
-функционално теренно експериментиране	
-коригиране (индивидуално и групово)	
-инструктаж	

ВТОРА ГЛАВА

II.ОРГАНИЗАЦИЯ И ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

2.1. Хипотеза и методи на научното изследване

Хипотеза

Чрез прилагане на нов педагогически модел на обучение, включващ различна форма на организация на учебната заетост (аудиторни и извънаудиторни занимания на терен) в часовете по Иконография, то студентите ще имат възможност цялостно да овладеят сложния художествен синтез при работата на декориране на сакралното пространство, което ще повиши равнището на професионално-художествените знания и умения.

Методи на научното изследване в теоретико-емперичното изследване са:

-Дидактически експеримент в три етапа:

констатираща фаза;

формираща фаза;

контролна фаза;

-Наблюдение – целенасочено, с предварително определена цел и планиране на цялостната концепция за провеждане на работата на терен, като се опишат получените резултати от апробираните нови идеи.

-Анкета – с цел проучване на предпочитанията на студентите относно експерименталния модел, включващ новите методи, способности и организация на дейностите в лекционния курс.

Анкета I – с цел проучване на предварителните теоретични знания на студентите по **(дисциплината)** и тяхното мнение по проблема на изследването в констатиращата фаза

Анкета II – с цел установяване и анализ на постигнатите резултати и проучване на гледната им точка от въведения модел на обучение в контролния етап

- Сравнителен анализ и описание на класическия със съвременните методи и способности на (работата) при обучението на студенти по Иконография

- Интервю – със специалисти (и студенти) работници в сферата на Църковните изкуства, относно проблемните ситуации, в които са поставени в съвременната изобразителна, учебна практика- **Количествен и качествен анализ на резултатите** от проведения дидактически експеримент.

2.2. Критерии и показатели за оценка на постигнатите резултати.

- **Общи критерии.**

- **Частни критерий.**

Таблица № 3. Общи критерии и тяхното смислово съдържание:

Смислово съдържание на общите критерии	
Критерии	Смислово съдържание
1. Тематично съдържание (ТС)	Отразява връзката между т.нар. „канонично” правило при подбора на теми в храма и правилно подобранияте лично от студента теми, които ще отличат конкретния обект от останалите.
2. Овластяване на изобразителната форма (ОИФ)	Пространствено изграждане на идеен проект, съответстващ на основните принципи във византийското изкуство. Тук изобразителната форма бива съобразена с т. нар. морална и обратна перспектива, и специфичния образен строеж.
3. Обща композиционна схема (ОКСх)	Композицията обща или частна е подчинена на основен идеен замисъл, съобразен с установените принципи за разпределение на сцените по стените и равновесието между тях. Композицията в сцените следва правила, установени от ермините.
4. Стилото единство (СЕ)	Този критерий се изразява в единството, постигнато в индивидуалния проект, като част от общия, чрез конкретна техника, материали, колорит и пропорции.
5. Художествена интерпретация (ХИ)	Творчески израз и лично отношение към конкретно художествено произведение от Църковното изкуство. Претворяване на познати иконографски сюжети.

Таблица № 3.1. Показатели според общите критерии

Дидактичен експеримент / Общи критерии	
Критерии	Показатели
1. Тематично съдържание	- общо тематичен подбор за целия проект; - индивидуален тематичен подбор; - сюжетна обвързаност от частното към общото; - отчитане на архитектурните особености в архитектурното заснемане, и възможността да се декорират.
2. Овладяване на изобразителната форма	- тектонично изграждане – разпределение на поясите в архитектурния чертеж; - изобразително изграждане на обектите – перспектива; - пропорции на прави светци и на персонажи в сцените; - изобразителни умения.
3. Обща композиционна схема	- разпределение на иконографските сцени в стенната плоскост; - плоскостно или обемно изграждане на изобразителните обекти; - композиционен център (нимба) - равновесие между отделните яроси и композиционни схеми (баланс)
4. Стилото единство	- обща техника на работа; - материали за работа; - общ колорит и хармония на цветовете; - коригиращи и експресивни деформации.
5. Художествена интерпретация	- творчески израз/подход към задачата; - лично художествено отношение; - интерпретиране на художествено произведение; - лични очаквания.

Таблица 4. Таблица със смислово значение и показатели на Частните критерии

Смислово съдържание на частните критерии	
Критерии	Смислово съдържание
Мащабиране .Скица/Заснемане	Набелязването на композиционни постановки и идеен подбор, тук развива най-силно творческото мислене.
Пространствено изграждане	Всеки индивидуален проект със съответстващите сцени в него, следва да бъде подчинен на логиката за изграждане на формата.
Цветово единство	Цветовото проектиране до голяма степен предпазва реализацията в материал от случайности.

Таблица 4.1 Таблица със показатели според Частните критерии

Частните критерии	
Критерии	Показатели
Мащабиране	- набелязване на общите очертания на храма;

	- нанасяне в проект-скица на всички архитектурни елементи; - изготвяне на подробен чертеж в М:1:20
Пространствено изграждане	-правилен идейно-тематичен подбор; -разпределение (тектонично) на отделните яроси и полета в проекта;
Цветово единство	- разнообразие в цветовата гама; - колоритно единство;

Оценяване

Целта от посочените критерии и показатели е да се оценят постигнатите резултати на студентите, взели участие в експерименталния модел.

Оценката се изчислява посредством формула:

$$y = \frac{(o.k.) + (и.к.)}{2}$$

където:

y = средна оценка на проекта

o.k. – Общи критерии

и.к. – частни критерии

Съответно средната оценка по o.k. се изчислява като:

$$o.k. = \frac{TC + OИФ + OKC_x + CE + XИ}{5}$$

където:

TC – Тематично съдържание

OИФ – Овладяване на изобразителната форма

OKC_x – Обща композиционна схема (Композиция)

CE – Стилото единство

XИ – Художествена интерпретация

Оценката въз основа на частните критерии се изчислява както следва:

$$ч.к. = \frac{ЗИП + ИП + ПЦ}{3}$$

където:

ЗИП – Заснемане на идеен проект

ИП – Идеен проект

ПЦ – Проект в цвят

Таблица №5. Оценъчна скала спрямо общите критерии, отразена в единици.

Дидактичен експеримент					
Общи критерии					
Оценка	TC	OИФ	OKC _x	CE	XИ

1 единица	- липса на единно иконографско сюжетно съдържание, без наличие на задължителните канонични теми	- липса на балансирано представяне на носещите и носени части в архитектурния чертеж. - Обемно изграждане на формата	- Липса на цялостна иконографска схема за конкретно зададената повърхност.	- Липса на познания по техника и технология на материалите - Липсва единство в проекта	- налице е липса на съгласуваност между изобр, форма и тематично съдържание
2 единици	Липсва добър синтез между проекти и е на лице неточен тематичен подбор.	Объркано и често смесване на елементи изобразени плоскостно и триизмерно и липса на „морална перспектива”	- Наличие на твърде много изрази, неовладяни стенни повърхности.	- Нелогично комбиниране на цветни петна без отношение към символично-то им значение.	Сцените повтарят вече познати /без опит за интерпретация/
3 единици	Подбраните теми в проекта имат връзка с общия, но са хаотично подбрани и разхвърляни.	Неразбиране на основните изрази средства като „обратна” перспектива, но наличие на логика при конструиране на фигура.	Неточно и небалансирано равновесие на поясите, неотговарящи на единния проект.	Неточности в избраната техника. Общият колорит и хармония не съответстват на общия.	Направени са опити за авторска интерпретация.
4 единици	Съществуват тематични връзки между общия и частния проект, но липсва адаптация със старите.	Подбраните пропорции отговарят на общите принципи, но са в неединномислие с общия	Стройна подредба на композиционните елементи.	Проектът им е общ, добре избран колорит по деформации коригиращи липсват.	Използваната интерпретация не нарушава нейния каноничен смисъл.
5 единици	Тематичният подбор отговаря на всички изисквания	Изобразяването на отделните обекти отговаря	Ясна подредба на яросите, но бягство от общ	Единност в техниката и материалите,	Проектът е с изявен авторски

	към конкретната повърхност.	на специфичното образно изграждане.	синтез със старата живопис.	отговарящи на характерните за стенопис.	потенциал
6 единици	Добър тематичен подбор на сцени, логично свързани с общия проект и адаптирани към съществуващите	Тектонично точен идеен проект с добро изграждане както на отделните обекти - перспектива и образен строеж.	Балансирано разположение на персонажи и сцени в проекта и подчертан личен композиционен почерк.	Демонстрирани добри познания относно - техника; - материали; - колорит и деформации	Личните авторски стилистични черти са подчертани осъзнато и балансира-но.

Таблица № 6. Оценъчна скала (цифрово измерение) на частните критерии.

Дидактичен експеримент			
Частни критерии			
Оценка	Заснемане на идеен проект Мащабиране 1:20 /молив	Идеен проект Пространствено Изграждане 1:20	Проект в цвят Цветово единство 1:20
1 единица	Подготвения проект не отговаря на нуждите за стенописно проектиране.	Липсва ясно изразена идея при подбора и подредбата на сцените.	Небалансиран цвят гама, без отношение към символиката.
2 единици	Използвания мащаб е неправилно използван, навсякъде.	Липсва баланс между отделните яроси и сцените в тях.	Непроучени одежди и аксесоари за светците и тяхната гама.
3 единици	Мащабът на индивидуалния проект се различава от общия.	Недобро групиране на светците, без логична последователност	Различия при подбора на цветовете пр. светци и сцените.
4 единици	Заснемането е твърде механично и без отразени важни архитектурни елементи.	Неточности при хронологичното подреждане на празнични сцени.	Колорита в идейния проект се разминава с този в общия.
5 единици	Архитектурното заснемане отговаря на нуждите за стенописен проект.	Добре очертани яроси с правилен подбор на темите за всеки ред.	Общ колорит с добре проучени одежди и техните цветове.
6 единици	Добро архитектурно заснемане с отчетени всички елементи характерни за обекта в М 1:20.	Добър тематичен подбор, правилно смислово разпределение на темите върху стенната	Добър колоритен подбор, хармонично изразен проект, с подчертана символика на цвета.

		повърхност.	
--	--	-------------	--

Таблица 7. Примерен вид на таблица с резултати от анализа по отделните общи и частни критерии

Курс	учебна година 201.. - 201..	Тема: Създаване на творчески модели за декориране на съвременен храм при обучението на студенти						
Име (творба - Прил.№)	Общи критерии				Частни критерии			Средна оценка
	ТС	ОИФ	ОКСх	СЕ	ХИ	ЗИП Мащ.	ИППИ	
Експериментална група – I-II курс								
Обща средна оценка по отделните критерии								
Контролна група – I-II курс								
Обща средна оценка по отделните критерии								

2.3. Анкетиране и интервю с преподаватели

Анкета № 1 съдържа единадесет въпроса, от които затворени са: № 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, а отворени са: № 1, и № 4. Въпросите са с възможност за избор между повече от два отговора. Изследването има за цел да даде яснота, относно мнението на студентите за нуждите от нов концептуален модел при проектирането и създаването на цялостен монументален проект.

С Анкетна карта № 2 се отчита отношението и новосъздадените представи у студентите, относно приложния експериментален модел.

Таблица № 8. Смисъл на критериите за анализ на резултатите от Анкетна карта № 1

Анкета № 1	
Критерии	Смислово съдържание
1. Ниво на знанията /базово/ Въпроси № 1, 2, 3	Констатира базовото ниво на познанията на студентите по Иконография. Отчита какво съдържание влага всеки един в термина „Иконография“, степента на познаване на правилата и тематичното съдържание при декориране на храм, както нивото на технико-технологичните умения.
2. Личностни очаквания и отношение Въпрос № 4, 5, 6	Констатира възможността на студентите да вземат участие в стенописен проект; отчита и готовността за експериментална работа и известните ограничения, които биха имали относно „каноничността“ при тематичния подбор.
3. Организация и	Констатира предварителната готовност и желание на обучаващите се, да

предпочитания за работата Въпрос № 7, 8	се включват в експеримента, в нова форма и модел на работа. Чрез проект: изнесена организация на учебния процес и колективна работа се цели повишаване на интереса, мотивацията и активността на студента.
--	--

Таблица № 9. Смисъл на критериите за анализ на резултатите от Анкетна карта № 2.

Анкета № 2	
Критерии	Смислово съдържание
Ниво № 1, 2 ефект на въздействие на новите методи	- Констатира и формира представа относно оказания ефект при проекто-декориране на храм, чрез нови алтернативни форми на работа.
Ниво на изобразителните умения № 3, 4	- Формира представа относно степента на усъвършенстване на изобразителните умения, посредством нов подход при работа
Лично отношение № 5, 6, 7, 8	- Констатира и формира представа относно нуждата от разнообразна организационна форма на работа и в условие на различен алтернативен способ - Дава ясен сигнал за това, дали новият метод стимулира студента?

Интервю

Освен анкетирването на студентите в изследването се проведе и интервю с 3-ма преподаватели от специалност „ЦФ

Таблица № 10. Критерии за анализ на резултатите от интервюто с преподаватели

Критерии	Смислово съдържание
1. Необходимост	- Формира представа за нуждата от алтернативен нов подход в работата за повишаване ефекта на въздействие.
2. Резултатност	- Формира представа (нагласа) за предполагаема полезност.
3. Лично отношение	- формира представа за отношение от страна на учителя за повишаване на интереса и мотивацията чрез нов подход.

2.4. Организация и провеждане на изследването

Педагогическият експеримент се проведе в рамките на една учебна година в два последователни семестъра. Той обхваща периода юни 2018 – до май 2019 г. Студентите преминават последователно като участници в контролната и експерименталната група, тъй като броят им е малък, а характерът на работата не позволява формирането на голям екип, тъй като това ще наруши целостта на проекта.

Практическата задача в експерименталния и традиционния модел е поставена за изпълнение в рамките на един семестър или 30 учебни часа, групирани в 15 лекции и 15 упражнения, съответно във втори и трети курс. Практическата задача се осъществява в тези 15 упражнения, които са с ограничено теоретично

изложение. Важен за мотивацията е факта, че проектите са предназначени за реален храм „Св. Илия“ - Пловдив.

2.5 Констатиращ етап

В началото за по-добра ориентация в базисното ниво на знания в групата, прилагаме Анкета №1. Тя до голяма степен отчита и отношението на студентите в началото на експеримента. Това проучване в настоящето изследване е важно, защото анкетираните лица не са от един и същ курс на обучение. Те представляват разнородна група, което се обуславя и от различната възраст, разнообразните интереси и постигнатото равнище на художественоизобразителните умения.

За целите на проучването от особено важно значение е **мнението на преподавателите в специалността**, които в хода на реализацията на стенната украса също работят в екип със студентите на терен. Събраната информация дава възможност да се определи, дали употребата на алтернативен „теренен ситуационен метод“ би се отразила положително в обучението. По време на интервюто се поставят 9 въпроса, от който 8 отворени и 1 затворен.

2.6. Формиращ етап

Формиращият етап се осъществи с двете групи: контролна и експериментална, за да се отчетат ползите и приноса на експерименталния модел.

За отчитане състоянието на нивото в знанията и придобитите умения по иконография, **в контролната група студентите се обучават по традиционен модел с 15 методически планирани лекции, групирани в два модула.**

Важно е да се отбележи, че в настоящата контролна група не се предвижда извънаудиторна форма на обучение, като лекционният курс и практическите упражнения се провеждат аудиторно, предвидени в седмичното разписание на студентите.

Темите съответно в Модул I са:

Теми: Теоретично запознаване на студентите с декорация на православен храм.

Цел на модула: да се изгради представа за новата идейно-философска концепция на християнското изкуство; да се формира понятиен апарат;

Форма на работа в първи модул : аудиторно занятие, организирано в лекция, в рамките на 15 учебни часа.

Задачи на занятията по иконография:

- Получаване на основни понятия за християнската религия и нейните философски основи.
- Формиране на знания за новата изобразителна действителност.
- Обогатяване на художествената култура на студента.

Методика на организацията и провеждане на занятиято

В уводната част се провежда беседа, която актуализира придобитите по-рано знания и въвежда новата тема. По време на обсъждането се коментира естетическия характер на образа във всичките му аспекти: от подръжателен, до условен знак. Подробно се разглежда миросгледът, представите и вярванията в обществото, довели до отричане на всичко материално. Учебното съдържание се онагледява с мултимедия. Лекцията завършва с 10-минутна беседа, която обобщава по-важните и съществени моменти в изложението.

Провеждането на лекциите протича аналогично във всеки час от първи модул, придружен с необходимата демонстрация и беседа по темата. (Прил.1; фиг. 9-12).

Модул II- Приложно – практическа част. Поради **практическият** характер и трудността на поставената задача, част от лекциите се групират в обща тема и имат обобщени цели и задачи.

Темите съответно в модул II са:

Тема № 9;10-15: Изготвяне на чертеж в мащаб; Идеен проект в мащаб и идеен проект в цвят . Декорация на храм

Цел: затвърдяване на знанията за декорацията на православен храм и в частност - особеностите при декориране на купол, барабан и свод; изграждане на умения за работа с архитектурни чертежи и иконографски схеми.

Организационна форма – упражнение в аудиторни занятия

Задачи на занятието:

1. Придобиване, затвърждаване и творческо приложение на новите на знания, чрез подготовка на архитектурни задачи/чертежи.

3. Формиране на познавателен опит чрез провеждане на упражнения.

(Прил. 4.3; фиг.18-26).

...

Всичко за семестъра 30 часа (15лекции + 15упражнения)

Всичко за годината 60 часа (30 лекции+30 упражнения)

Недостатъци:

- **механичност** при запаметяването в учебния процес;
- ограничена проява на лично отношение към обект и тематика;
- сухо преподаване на
- затвърждаването на знанията чрез онагледяване не води до формиране на конкретни умения и навици;
- демонстрацията се извършва в лекционната зала, като се показват храмове – изписани от религиозното изкуство, които са предпоставка за изграждане на шаблони;
- загуба на връзката между иконографски схеми и архитектурна среда. Тя е **хипотетична и условна;**

Експерименталният модел във формирация етап се осъществи с помощта на алтернативен „теренен ситуационен метод”, включващ демонстрация и упражнения. Създадения експериментален модел се реализира в две последователни форми на учебна заетост:

Таблица № 11

Експериментален модел		
Заетост (вид)	Общо	Общи насоки
Аудиторна	1	<ul style="list-style-type: none"> - формира знания и понятия - затвърждава по-рано получени - създава умения за планиране - формира представа за цялостно изграждане на идеен проект

Извънаудиторна	1	- формира и затвърждава по-рано получени знания. - изгражда усет и умение за изобразително и компо-зиционно овладяване на архитектурната плоскост - отчита се степента на продуктивност на идейния проект за бъдеща реализация
Общо	2	

Проведоха се 15 планирани лекции и 15 упражнения, групирани в два модула, представляващи част от учебната програма по иконография в IV семестър на 2018 г -2019г. общо 30 часа.

Темите съответно в **модул едно** са следните:

Тема № 1. Идейно-философски основи на християнската естетика, променила отношението към формата, пространството и обема . Декоративна украса на храма във връзка с литургичните последования.

Цел: Да се изгради обобщена представа у студентите за новата идейно-философска и естетическа трансформация при формирането на християнското изкуство

Форма на работа: лекции в аудиторно занятие - 15 часа

Методика на организацията и провеждане на занятието

В уводната част се провежда актуализираща беседа за проверка на старите знания и за разработване на новите. Обсъждат се и се коментират всички аспекти на новата естетическа форма. Проследява се изобразяването на отделните компоненти в иконографската композиция. Подробно се разглеждат идейните представи на хората в миналото, довели до отричане на всичко материално. В края на лекцията се обобщават новите знания, с помощта на десетминутна беседа. В теоретичният модул, лекцията протича аналогично. Мотивирането на студентите чрез демонстрацията посредством мултимедията, както разработването на учебното съдържание чрез беседа, създава предпоставки за интеракция. Обучаваните въз основа на стимулациите в учебния процес показват интерес и поставят въпроси, по отношение на разглежданата тема. Провежда се дискусия и обсъждане за доизясняване на поставения проблем.

...

Темите съответно в модул две се осъществяват в: аудиторна и извънаудиторна форма на работа.

Тема № 8. Декорация на храм. Архитектурно заснемане

Цел: Затвърдяване познанията на студентите с декорацията на православен храм. Изграждане на умения за подготовка на бързи скици на нов обект и работа с декоративни програми за украса на сакрално пространство.

Методика на организацията и провеждане на занятието

Този първи етап от извънаудиторната заетост на студентите им позволява пряко запознаване със сакралната сграда и по конкретно с изобразителната площ която те ще декорират. Тук в детайли чрез беседа се обсъждат отделните части на православния храм във връзката му с литургичните последования. Прави се стегнато изложение от страна на преподавателя, каква предполага да бъде по канон декорацията на всяка стенна плоскост и възможностите за творческа интерпретация на студентите. Ако съществува в храма частична или цялостна украса, тя се анализира и се обсъжда.

Усвояването и възприемането на новите знания е важно да се извърши посредством **беседа**, дискусия, обсъждане.

Поради практическия характер и трудността на поставената задача, част от лекциите се групират в обща тема и се изнасят от пределите на лекционната зала. Това е наложително, тъй като работата на църковния живописец е пряко обвързана с конкретната архитектурна среда, независимо дали задачата е да се реализира стенописен проект, или да се декорира иконостас с икони. Обратната връзка е нужна и обикновено поражда интереса на студентите.

Тема № 9. Програма за декориране на храма. Архитектурно заснемане и идеен проект на терен

Цел: Обобщаване и затвърдяване на знанията на студентите за декорацията на православен храм и в частност на особеностите породени от конкретиката в архитектурата и мащаба. Изграждане на умения за изготвяне на чертеж в мащаб.

Организационна форма – извънаудиторно занятие – 2 часа упражнение

Материали за работа: листове, ролетка, моливи или друг графичен материал, фотоапарат, прецизни лазерни уреди.

Задачи на занятието:

1. Придобиване и затвърждаване на знания за декорацията на православен храм.
2. Творческо приложение на новите знания, чрез подготовка на архитектурни задачи/чертежи.
3. Архитектурното заснемане има за задача да развива, както художественоизобразителни умения за скициране, така осигурява на студента необходимата му база фотографски данни за предстоящата му работа.

Методика на организацията и провеждане на занятието: *Архитектурното заснемане е от особено важно значение по време на работата на студентите с иконографски програми. Неговата подробна реализация се изучава в часовете по архитектура, но тук има конкретно практическо измерение, като функционално теренно експериментиране. Заснемането представлява точно измерване на всички стени в съкралното помещение, като прозорци, врати, дебелина на зида, колони, трегели, арки. Взетите мерки на височини и диаметри на куполи и конхи се маркират върху предварително скицирана стена от студента. На скицата, ако е нужно се прави и опис на особеностите.. В този етап студентите най-добре осмислят по-рано получените знания, защото са в условие на динамично проучване на реален обект. Действа стимулиращо и факта, че почти винаги работата им е придружена с излагане на изискванията от ктитора.*

Аудиторни форма на работа – упражнения (0+14) :

Теми № 9;10. *Практическо упражнение за усвояване на познанията за храм, интериор и декоративна украса. Реализиране на подробен чертеж в мащаб*

Цел: Създаване на архитектурен чертеж с маркиране на всички стени в сакралното помещение, като прозорци, врати, дебелина на зида, колони. Затвърдяване на знанията чрез подготовка на идеен проект за медалион с образа на български светец. Изграждане на умения за работа с архитектурни чертежи и иконографски схеми.

Организационна форма – аудиторно или извънаудиторно упражнение два учебни часа

Задачи на занятието:

1. Придобиване и затвърждаване на знанията за декоративна украса.

2. Творческо приложение на новите знания чрез подготовка на идеен проект (Прил.3.2; Фиг9-10).
3. Формиране на практически знания, чрез провеждане на упражнения.

Методика на организацията и провеждане на занятиято:

В рамките на практическата реализация на проекта, съобразно трудността и появилите се проблеми е възможно динамична промяна в организационния модел. Това предполага, повторно посещение на терен, което позволява правенето на актуални корекции на чертежа и сравнения.

Тук е момента да отбележим, че в хода на изследването настъпи промяна на обекта за изобразяване, което промени коренно задачата на студентите. Храма се промени и от декорация на Св. Харалампий, трябваше да се реализира нов проект за фриз с медалиони в храм Св Илия – гр. Пловдив. Там задачата отново е адаптация, но на стенописни медалиони с български светии във вече съществуващо оформление. Задачата се зададе от свещеника, който тук е и ктитор. Положителен момент е фактът, че студентите се сблъскаха с де трудности:

- смяна на обекта и смяна на проблематиката;
- нова тематика и нова изобразителна площ.

Изключително удоволствие се оказа фактът, че подготвените проекти се реализираха на място в храма. Прил.3.2; фиг.9-10)

Тема № 11;12: Практическо упражнение – Реализиране на идеен проект в мащаб

Цел: Създаване на трайни представи за стенната украса в храма и връзката ѝ с конкретната архитектурна среда. Формиране на изобразителни умения и интерес относно композиционните и стилови решения за декориране.

Организационна форма на работа – аудиторни упражнения 6 учебни часа.

Задачи на занятиято:

1. Подготовка и реализация на идеен проект.
2. Развиване на изобразителните умения, чрез създаване на проект за декориране на архитектурни елементи.
3. Създаване на авторски проект за медалион с български светец.

Материали за работа: хартия, моливи, пергел, линия, пигменти, яйчна емулсия, четки, палитра.

Методика на организацията и провеждане на занятиято:

След подробно направените архитектурни чертежи в подходящи за идеен проект мащаб (1:2), *се проектират различни идейни проекти* за декориране на медалион с образа на български светец в мащаб. По този начин се затвърдяват знанията, предпоставка за бъдещата практическа дейност на студентите. (Прил.3.3; фиг. 11-20).

Теми № 13;14;15 Практическо упражнение – Реализиране на идеен проект в цвят

Цел: Затвърждаване и формиране на трайни представи за стенната украса в храма и връзката ѝ с конкретна архитектурна среда. Стимулиране на интереса относно цветовете и стиловите решения за изграждане на всеки образ.

Организационна форма на работа– аудиторни/ извънаудиторни упражнения 6 учебни часа.

Задачи на занятиято:

1. Подготовка и реализация на идеен проект в цвят.

2. Развиване на изобразителните умения, чрез създаване на проект за медалион с допоясно изображение на български светец.

3. Проект в цвят – колорит, гама, композиция, персонаж. (Прил. 3.4; фиг.21-30).

Всичко за семестъра са 30 часа (14лекции + 16упражнения) Всичко за годината са 60 часа (30 лекции+30 упражнения).

2.7 Контролен етап

Контролният етап от експеримента се провежда в края на втори семестър през учебната 2018-2019 година. През този период студентите приключват с изучаването на проблемите, във връзка с декориране на храма в часовете по Иконография и започват разглеждането на отделни храмове на Православното изкуство. Ако в началото на изследването, се прилага Анкета №1, за да се установят знанията, уменията и отношенията на студентите, то в края - в контролния етап се прилага Анкета №2, за да се отчетат усвоените след обучението знания, умения и отношения. (Прил.№2.2).

ТРЕТА ГЛАВА

III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

3.1. Анализ на резултатите от анкетното проучване

При провеждането на анкетното проучване са попълнени 16 броя анкетни карти, които се разделят за Анкета №1 и Анкета №2 по осем броя. Въпросите в анкетите са отворени и затворени, като първите следва да се обсъдят, а вторите - затворените са числово изразени. Отговорите на въпросите, според броя на студентите за всеки от тях, се приравнява в процентно отношение, спрямо общата цифра на анкетираните, съответстваща на 100%.

3.2 Анализ на резултатите от Анкета №1

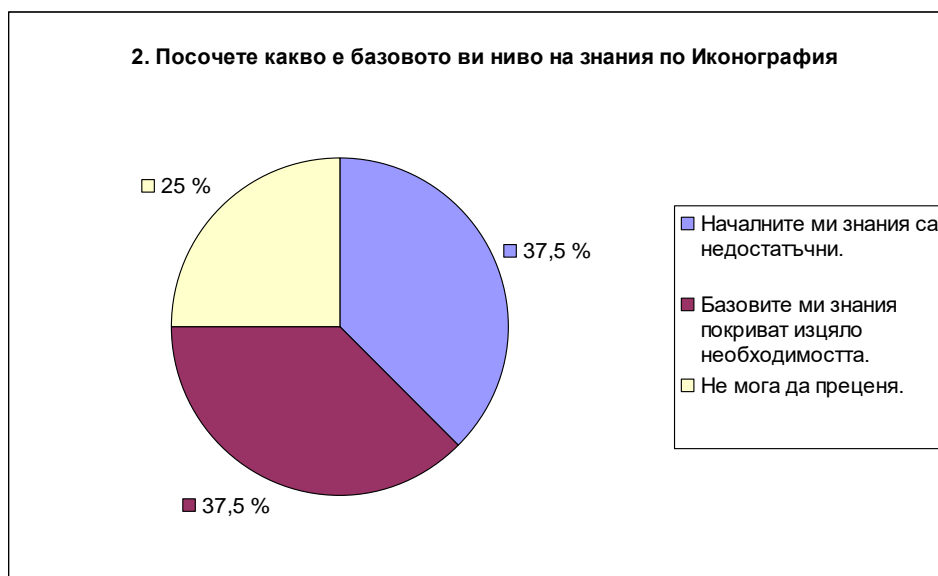
Таблица № 12. Резултати от Анкетна карта № 1, включваща затворени и отворени въпроси (Приложение2.1).

Въпрос №	Отговор	Брой студенти	Брой приравнен процент към:
№1	Какво изучава дисциплината Иконографи?.....	8	100%
№ 2	Посочете какво е базовото ви ниво на знания по иконография?		
	А) началните ми знания са недостатъчни и не обезпечават необходимостта от такива за реализиране на идеен проект по стенопис.	3	37,5 %
	Б) базовите ми знания покриват изцяло необходимостта ми за реализиране на цялостен идейно-тематичен проект.	2	25%
	В) не мога да преценя доколко знанията ми са достатъчни за реализиране на идейно-тематичен проект.	3	37,5 %
№ 3	Смятате ли, че познавате добре правилата, естетиката и начините за създаване на монументална украса за храм?		

	А) по-скоро – да.	2	25 %
	Б) по-скоро – не.	5	62,5 %
	В) не мога да преценя.	1	12,5 %
№4	Какво разбирате под термина ”каноничност”?	8	100%
№ 5	Считате ли за творчески проблем наличието на установена „канонична” традиция в църковното изкуство?		
	А) по-скоро – да.	2	25 %
	Б) по-скоро – не.	5	62,5 %
	В) не мога да преценя.	1	12,5 %
№ 6	Бихте ли желали да вземете участие в общ стенописен проект на специалността?		
	А) по-скоро – да.	8	100 %
	Б) по-скоро – не.	-	-
	В) единствено в личен творчески проект	-	-
	Отговор	Брой студенти	Брой приравнен процент към:
	Г) не мога да преценя	-	-
№ 7	Как предпочитате да работите в часа?		
	А) сам/а	3	30 %
	Б) с колега	2	20 %
	В) в екип	5	50 %
№ 8	Посочете как предпочитате да разглеждате теоретичните въпроси по Иконография?		
	А) сято изложение по време на лекция	-	-
	Б) разглеждане и наблюдение на образци от църковното ни изкуство.	2	25 %
	В) балансирано разпределение между изложение и практическа дейност.	6	75 %
	Г) друго.	-	-
№ 9	Посочете коя дейност ви мотивира повече за работа.		
	А) лекционен курс на обучение	2	16,7 %
	Б) участие в общи проекти на специалността.	7	58,3 %
	В) индивидуално реализиране на проекти.	3	25 %
	Г) друго	-	-
№ 10	Каква форма на организация на работа предпочитате?		
	А) аудиторна	3	33,3 %

	Б) извънаудиторна	2	22,2 %
	В) комплексна	4	44,5 %
	Г) друго	-	
№ 11	Бихте ли взели участие в алтернативен „теренен метод” на обучение по иконография?		
	А) да	7	87,5 %
	Б) не	1	14,5 %
	В) не мога да преценя	-	-

Фиг. 1. Диаграма с резултатите от студентските Анкетни карти на въпрос № 2.

...

Фиг. 2. Диаграма с резултатите от Анкетна карта № 1. Въпрос 11.

3.1.2. Анализ на резултатите от Анкета № 2

След експеримента през месец май при едни и същи условия се проведе анкетиране с експерименталната група, която в нашият случай съставя и контролната група . Тя включва осем въпроса, като от тях 6 са затворени, а два са отворени.

Таблица № 13. Резултати от Анкетна карта № 2 (Приложение 2.2)

Въпрос №	Отговор	Брой студенти	Брой приравнен процент към:
№ 1	Считате ли за ефективно ползването на нови методи за работа в обучението?		
	А) по-скоро да	7	87,5 %
	Б) по-скоро не	-	-
	В) не-мога да преценя	1	12,5 %
№ 2	Новият модел на обучение повиши ли базовото ви ниво на знания по иконография?		
	А) да	7	77,8 %
	Б) не	1	11,1 %
	В) не мога да преценя	1	22,1 %
№ 3	Според вас създадените идейни проекти за декориране, които разработихме, подпомогнаха ли развитието на изобразителните ви умения?		
	А) да	7	77,8 %
	Б) не	-	-
	В) не мога да преценя	2	22,2 %
№ 4	Според вас използваното теренно проучване, повиши ли вашата мотивация за работа?		
	А) да	7	77,8 %
	Б) не	-	-
	В) не мога да преценя	2	22,2 %
№ 5	Различната организация на работа, по която работихме, улесни ли усвояването на новия материал по Иконография?		
	А) да	6	75 %
	Б) не	-	-
Въпрос №	Отговор	Брой студенти	Брой приравнен процент към:
	В) не мога да преценя	2	25 %
№ 6	Хареса ли ви работата на терен?		
	А) да	8	100 %
	Б) не	-	-
№7	Дайте препоръки относно новият метод на обучение?	8	100%
№8	Според Вас , как трябва да се проведе най-успешен урок по Иконография?	8	100%

Фиг. 3. Диаграма на резултатите от Анкетна карта № 2 (Въпрос 4)

...
Фиг. 4. Диаграма на резултатите от Анкетна карта № 2 (Въпрос 6)

3.2. Анализ на резултатите от проведени интервюта с преподаватели

При проучване на нуждите в обучението в настоящия експеримент се проведоха три интервюта с преподаватели по различни дисциплини в специалност „Църковна живопис” – архитектурна стенопис и техника и технология на Първият от зададените въпроси дава възможност за определяне на състоянието и възможностите на традиционните методи. На него арх. Иван Делчев отчита като основен проблем, „конфликта на скоростите и информационните сфери”, с които взаимодействат преподавателите и студентите днес.

Антоанета Кисьова, преподавател по стенопис в АМГИИ, определя традиционните методи като незадоволителни и недостатъчни, поради бързата загуба на интерес от съвременните студенти и факта, че трудно задържат вниманието и любознателността си (Приложение №2.4).

Фундаментален проблем на българското висше образование според арх. Делчев е липсата на обвързаност между теоретичните и практическите дисциплини и на причинно-следствена връзка между предметите.

На въпрос колко би повишил интереса, интервюираните отговарят с по-високо от средната оценка – Отговорите са три броя и приемаме, че ги приравняваме към 100 % .

Таблица №14 Резултатите от Въпрос № 8

8. Колко често използвате следните методи: /от 1 до 6/												
Име	Беседа		Метод на проекта		Дискусия		Изложение		Наблюдение		Демонстрация	
	арх. Делчев	2	15,4 %	4	10,25 %	4	10,25 %	6	35,3 %	1	10 %	4
Доц. Е.Кантарева	5	38,5 %	6	37,5 %	6	37,5 %	6	35,3 %	5	50 %	5	35,7 %
Преп. Кисьова	6	45,1 %	6	37,5 %	6	37,5 %	5	22,4 %	4	40 %	5	35,7 %

3.3. Анализ на резултатите от експеримента с контролната група

Таблица № 15. Отчитане на резултатите от общи и частни критерии на студентските проекти от контролната група

Студенти – I, II, III курс БАКАЛАВРИ		2018 – 2019	Изготвяне на стенна декоративна програма за храм. Декорация на фрагмент (пано)		
№	Име, Фамилия (Приложение №4)	КОНТРОЛНА ГРУПА			Средна оценка
		Общи критерии	Частни критерии		
1	Веска Георгиева (Приложение №4)	3	2.7		2.9
2	Карамфила Прахчарова (Приложение №4)	2.6	2.7		2.7
3	Иван Пеев (Приложение №4)	3.8	4.7		4.3
4	Стоян Учкунав (Приложение №4)	3.4	3		3.2
5	Деница Костова (Приложение №4)	3	2.7		2.9
6	Габриела Георгиева (Приложение №4)	2.4	2		2.2
7	Спасимира Хараламбова (Приложение №4)	3	3.7		3.4
8	Павел Иванов (Приложение №4)	3.4	4.3		3.9
Средна обща оценка		3.1	3.2		3.2

3.4. Анализ на резултатите от експерименталната група

Таблица № 16. Обобщение на резултатите от общите и частните критерии на студентските проекти от експерименталната група

Студенти – I, II, III курс БАК.		2018 – 2019	Изготвяне на стенна декоративна програма за храм. Декорация на фрагмент (пано)	
№	Име, Фамилия (Приложение №3)	ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ГРУПА		
		Общи критерии	Частни критерии	Средна оценка
1	Веска Георгиева (Приложение №3)	4.8	5.3	5.1
2	Карамфила Прахчарова (Приложение №3)	4	5	4.5
3	Иван Пеев (Приложение №3)	4.6	5.7	5.2
4	Стоян Учкунав (Приложение №3)	3.4	3.3	3.4
5	Деница Костова (Приложение №3)	3.8	4.3	4.1
6	Габриела Георгиева (Приложение №3)	2.6	3.3	3
7	Спасимира Хараламбова (Приложение №3)	4	4.3	4.2
8	Павел Иванов (Приложение №3)	3	4.7	3.9
Средна обща оценка		3.8	4.5	4.2

В резултат от приложения експериментален модел на обучение, могат да се направят следните изводи:

1. Студентите от експерименталната група не се затрудняват при боравенето с тематичния подбор за украса на храм и са улеснени след подробното заснемане и проучване на обекта на терен в реална среда.

2. Създават трайно отношение към обекта за проектиране и се наблюдава повишено желание и мотивация за работа.

3. Нивото на създадените проекти – модели за декориране на стенописен фрагмент отговаря на всички „канонични” и изобразителни умения, които студентите трябва да придобият след курса на обучение.

3.5. Сравнителен анализ на резултатите от контролната и експерименталната група

Таблица № 17. Обобщени резултати отразени по общите и частни критерии между контролната и експерименталната група.

Студенти – I, II, III курс БАК.	2018 – 2019	Изготвяне на стенна декоративна програма за храм.
Задача: Декорация на фрагмент (пано)		

Име (Приложение № 4)	Общи критерии					Частни критерии			Средна оценка
	ТС	ОИФ	ОКСх	СЕ	ХИ	Машабир ане	Простр. изграждане	Цветово единство	
КОНТРОЛНА ГРУПА									
1. Веска Г. (Прилож № 4)	4	2	4	2	3	5	2	1	2.9
2. Карамфила П. (Прилож № 4...)	4	2	2	2	3	5	2	1	2.7
3. Иван П. (Прилож № ...4)	5	4	4	4	2	6	5	3	4.3
4. Стоян У. (Прилож № 4...)	4	4	4	3	2	4	2	3	3.2
5. Деница К. (Прилож № ...4)	4	3	3	3	2	5	3	1	2.9
6. Габриела (Прилож № ...4)	4	3	2	1	2	4	1	1	2.2
7. Спасимира Х. (Прилож № ...4)	4	3	3	3	2	4	3	4	3.4
8. Павел Ив. (Прилож № 4...)	4	3	4	4	2	5	4	4	3.9
Средна обща оценка	4.1	3	3.4	2.8	2.3	4.8	2.8	2.3	3.2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ГРУПА									
1. Веска Г. (Прилож № ...3)	6	4	4	5	5	5	5	6	5.1
2. Карамфила П. (Прилож № 3)	6	3	4	5	2	6	4	5	4.5
3. Иван П. (Прилож № ...3)	6	5	4	5	3	6	5	6	5.2
4. Стоян У. (Прилож № ...3)	5	3	3	3	3	5	2	3	3.4
5. Деница К. (Прилож № 3...)	5	4	4	4	2	5	3	5	4.1
6. Габриела (Прилож № 3...)	5	2	2	3	1	4	2	4	3
7. Спасимира Х. (Прилож № ...3)	5	4	4	4	3	5	3	5	4.2
8. Павел Ив. (Прилож № ...3)	5	2	2	3	3	6	3	5	3.9
Средна обща оценка	5.4	3.4	3.4	4	2.8	5.3	3.4	4.9	4.2

При анализа на резултатите, обобщени в Таблица № 23 се наблюдава разлика в общата средна оценка от общите и частните критерии, която е 1 единица, като в контролната група резултатът е 3.2 единици, а в експерименталната - 4.2. Данните ясно показват по-добрите резултати получени от приложения нов модел на обучение в експерименталната група. Интерес представляват и редица резултати, конкретизирани и обобщени по отделните критерии. Например, важно е да се отбележи, че и при двете групи се запазва сравнително висок резултат по общия критерии – Сюжетно-тематично съдържание, като съответно при контролната група е 4.1., а при експерименталната - е 5.4. Този висок резултат и в двете групи показва едно добро боравене с набор от задължителни теми за конкретно изобразително поле. Необходимо е да се уточни е, че в началото групата борави със строго

регламентиран набор персонажи и теми, докато в хода на експеримента, продиктуван от редица външни фактори, групата придава различен облик на вече установения зададен фриз с медальони. В реализирания ярос от пана се вижда логична взаимовръзка и **опит** за авторско присъствие и характер.

Композицията в проектите и при двете групи е добре овладяна, а специфичната естетика на византийското изкуство и устойчивост е отразено и в оценката, която и за двете групи е 3.4. В тектоничното изграждане, яросите са поместени правилно, според смисловото значение на реда.

По критерия стилово единство, експерименталната група показва по-висока средна оценка, която е 4, а при контролната група тя е 2.8.

Сравнително близки са резултатите от оценките, регистрирани по критерия Художествена интерпретация, първоначално от 2.3 единици, а в следствие от 2.8, което е напълно естествено, с оглед на етапа на обучение, в който се намират студентите, съставляващи групата. В него всеки опит за авторство е съпътстван от подробно проучване и ползване на добре познати образци. Интересни са проектите на Веска Г. (Приложение № 3), която по този критерий има средна оценка 5 при експерименталния модел и 3 при традиционния модел на обучение.

Високата оценка получена за идеен проект и проект в цвят, която е 4.9 за експерименталната група и само 2.3 за контролната - показва по-голямата ефективност на приложени експериментален теренно- ситуационен модел на работа.

Цветовото единство е един от най-важните критерии в екипната работа за конкретен храм, тъй като от него зависи общия колорит и хармония. Явен пример са проектите на Веска Г.; Карамфила П. (Приложение № 3), Деница, Спасимира, в сравнение със значително по-ниските резултати, които същите студенти показват като участници в контролната група.

Таблица № 18. Разлики между средните общи оценки по общите и частните критерии между контролната и експерименталната група

<i>Групи</i>	<i>Общи критерии</i>	<i>Частни критерии</i>	<i>Средна оценка</i>
Експериментална група	3.8	4.5	4.2
Контролна група	3.1	3.2	3.2

Показаните резултати разкриват по-високия общ резултат на експерименталната група, спрямо този на контролната - в рамките на реализираните задачи за декорация на стенописен фрагмент пано. При обобщените цифри е видно, че студентите взели участие и в двете фази на експеримента: единият път като контролна, а вторият път като експериментална група, са дали значително по-добри резултати, посредством апробирания **нов модел на обучение** и са повишили значително своите знания и умения. Видно от *Таблица 24* разликата е една единица.

ОБОБЩЕНИЯ И ИЗВОДИ

В настоящото теоретично-емпирично изследване се направи задълбочено проучване на основни теоретични и естетически постановки, отнасящи се към изложената проблематика, във връзка със стенната декорация на храма. В резултат от задълбочено проучване и изследване на проблема, могат да се направят следните обобщения и изводи:

1. В хода на обучението по Иконография проблемът за вариантите на декориране на източноправославния храм е от особено важно значение, тъй като получените знания са необходима основа за развиване на уменията и за бъдеща професионална реализация на студентите, занимаващи се със стенопис.
2. Въз основа на анкетното проучване сред студентите, се установи нуждата от повече практически задачи, подпомагащи възприемането на теоретичните знания, както и ползата от експерименталния модел, даващ по-добри възможности за развиване на професионалните знания, умения и компетентности.
3. Интервюто проведено с преподаватели от специалността показва професионалната позиция за състоянието на обучението и необходимостта от стимулиране на интереса, чрез практическа художествена дейност.
4. Чрез прилагането на **нов модел** на обучение и различна форма на организация на учебния процес по Иконография се **създава** възможност за овладяване на цялостния художествен синтез при работата на студентите с декорация на сакралното пространство.
5. Употребата на „теренно-ситуационния метод“ и на практическите задачи допринесе за повишаване на знанията и за развиване на уменията, което позитивно се отразява и на резултатите в обучението.
6. Съприкосновението на студентите с реалната архитектурна среда създава лично отношение, което им помага при подбора на темите, стимулира творческото мислене, интересите и желанието за работа, както и участието в екип.
7. Цифровите стойности между данните от контролната и експерименталната група доказват по-високата резултативност на приложния експериментален модел на обучение, с помощта на теренно-ситуационния метод.
8. Потвърди се работната хипотеза, че ако се приложи нов педагогически модел на обучение и различна форма на организация на учебната заетост в (аудиторни и извънаудиторни занимания на терен) в часовете по Иконография, то студентите ще имат възможност цялостно да овладеят сложния художествен синтез при работата на декориране на сакралното пространство, което ще повиши равнището на професионално-художествените знания и умения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разглеждайки проблема за създаване на **творчески варианти** за декориране на съвременен храм, се формира и въпросът: как учебното съдържание по Иконография, да достигне до съзнанието на студентите, да породи у тях желание и интерес за работа.

Именно тези причини водят до търсенето на умело и балансирано използване на иновативни методи и подходи на работа, при запознаване и овладяването от студентите на учебното съдържание. По този начин все повече и по-категорично „затворената стая“ се оказва тясна и капсулирана и убива желанието за бърза реализация и за реална визуална представа на проблемите.

Приложението на нов модел на обучение различен от традиционния, чрез който се осигурява практическа дейност, **доказва по безспорен** начин положителното си въздействие върху резултатите на студентите.

Интегрираното обучение с други сродни дисциплини е пътят за осъществяване на цялостен учебен процес, произвеждащ практически ефект.

Научни приноси:

1. За пръв път теоретично е обоснована необходимостта от промяна в обучението по иконография, въз основа на проучванията в научната литература и споделените мнения на специалисти в областта на изследването.
2. Анализирани и открити са характерните особености на традиционната църковна архитектура и на съвременните иновации в храма. Изведена и посочена е проблемността на съвременната декоративна украса на фона на византийската стенна живопис за декориране.
3. Разработени са диагностични критерии и показатели, специфични за анализ и оценка на студентски творби за създаване на творческо-ки модели за декориране на съвременен храм.
4. Създаден и апробиран е методически модел за обучение на студенти по Иконография, доказващ обогатяването на знанията и развитието на уменията за декориране на храма, чрез прилагане на теренно-ситуационния метод и на различните организационни форми. Споделен е педагогически опит в представените теми, структури-рани по дидактически компоненти за провеждане на учебните занятия под формата на лекции и упражнения.

Списък на публикации:

1. Попова, С. Алтернативни тенденции при обучението по Иконография. В: *Международна научна конференция в АМТИИ*. Пловдив, 2017, с. 396-401. ISBN: 978-954-2963-23-3.
2. Попова, С. Иконография на цикъла „Богородичен Ахатист” в стенната живопис у нас. В: *Годишник на АМТИИ*. Пловдив, 2017, с. под. печат. ISSN: 13 13-7005.
3. Попова, С. Стенописна декорация на съвременен храм. Традиция и проблеми. В: *Пролетни научни четения в АМТИИ*. Пловдив, 2017, с. 236 – 243. ISSN: 13 14-7005.

Библиография

1. **Александрова, А.** Образите в светските стенописи и мозайки в България от 80-те години на ХХ до началото на ХХІ в. София. 2010.с.36.
2. **Ангелов, В.** Речник на термините по естетика. София. Булвест- 2000 с. 97.
3. **Андреев, М.** Интерактивни тенденции в обучението. София: Народна Просвета. 1986.
4. **Атанасова, Н.** Предизвикателството Интерактивни методи на обучение. Пловдив. 2010. с. 10.
5. **Бижков, Г. В. Краевски.** Методология и методи на педагогическите изследвания. УИ: „Св. Климент Охридски”. С. 2007. с. 35

6. **Бичков В.** Кратка история на Византийска естетика. С. 2000. с. 42-71; с. 168-170, 174, 262-264.
7. **Божилев, И. Л. Прашков, Н. Тулешков.** Български манастири. С. 1997.
8. **Гочев, О.** София. 2009. Стенописта. Проблеми и предизвикателства: с. 142-146.
9. **Дамянов, Б.** Материали и техники в изобразителната практика. София. Нова Звезда. 2003, с. 237 (5-7).
10. **Дамянов, Б.** Методи на обучението по изобразително изкуство. С. Нова Звезда. 2004, с. 200:133.
11. **Енчев, Т.** Някои проблеми и задачи пред БПЦ във връзка със съвременната храмова архитектура. 2010. /artoficous.com/08.08.2017/http:www.pravoslavie.bg/архитектура2010.
12. **Кангарева, Е.** Техничко-технологично изгарждане на иконата – под печат с. 1-3.
13. **Кисъев, Сл.** По пътя към храма. Пловдив. 2006. с. 33-35.
14. **Кисъев, Сл.** Непубликувани лекции по богословие в специалност „Църковна живопис”. 2009. Пловдив.
15. **Коева, М. и др.** Каноничност, традиция и иновация в развитието на църковната архитектура по българските земи. В: Наръчник за православно храмово строителство, С. 2002. с. 11-39.
16. **Коева, М. и др.** Архитектоника на иконостаса в православния храм. В: Наръчник за православно храмово строителство. С. 2002. с. 117-121.
17. **Левтерова, Д.** Интегрирано образование. Пловдив. 2007.
18. **Малицки, П.** История на християнската църква. С. 1994.
19. **Манова, Е.** Българската стенопис XVI – XVII век. БАН 1985. София: с. 55 – 77.
20. **Милков, Л.** Информатизацията на образованието като иновационен процес. Шумен. 2005.
21. **Павлов, Д.** Образователни информационни технологии – университетски курс, модул първи София: Даниела Убенова. 2001.
22. **Папазова, Б. Цветанова, В.** Нетрадиционни и алтернативни форми на изобразителна дейност в учебния процес. II. Научни трудове на студенти и докторанти от педагогически факултет. ШУ „Епископ Константин Преславски”. III. 2014.
23. **Савчева, М. Майонова М.** Интерактивните методи в обучението по изобразително изкуство. София. 2008. Азбуки Просвета. с. 56.
, Й. Техника и технология. Технологически и технически
24. **Спиров** справочник на художника-стенописец / тангра Тан Нак Раи Ик. София. 2002.
25. **Стоименова, М.** Интерактивни методи на развитие на художествено-творчески способности.
26. **Тулешков, Н. и колектив.** Проблеми при обновяване на храмовото строителство в страните на Източна Европа и в България. Основни видове ансамбли. 2002. В: Наръчник за православно храмово строителство. София. с. 51-73.
27. **Чанева – Дечевска, Н.** Църковната архитектура в България през XI – XIV век. с. БАН, 1988.
28. **Чулова – Маркова, Д.** Стенно-монументалните изкуства през XX в. в България, Европа и света II Авангард, Прима, С. 2008., с. 30-31.

29. **Янакиева, З.** Проблеми на педагогическата практика по изобразително изкуство в магистърска програма. В: Пролетни научни четения. АМТИИ. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2013, с. 176-180.